

**ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА ПА ВУЧЭБНЫМ ПРАДМЕЦЕ
"БЕЛАРУСКАЯ МОВА" ДЛЯ V КЛАСА ПЕРШАГА АДДЗЯЛЕННЯ ДАПАМОЖНАЙ ШКОЛЫ
(ДАПАМОЖНАЙ ШКОЛЫ-ІНТЭРНАТА) З РУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ**

У дапаможнай школе (дапаможнай школе-інтэрнате) (далей - дапаможная школа) з рускай мовай навучання вучэбны прадмет "Беларуская мова" пачынае вывучацца з V класа. Гэта ўводны, пераважна вусны, курс, мэтамі якога з'яўляюцца ўвядзенне вучняў у свет беларускай мовы, яе прыгажосці і непаўторнасці і падрыхтоўка іх да сістэматычнага вывучэння мовы ў VI - X класах.

Задачы вывучэння беларускай мовы ў V класе:

развіццё ўмення слухаць і разумець беларускае маўленне настаўніка;

знаёмства з асаблівасцямі алфавіта, вымаўлення гукаў, лексічнымі асаблівасцямі беларускай мовы;

навучанне чытанню па-беларуску;

развіццё элементарных уменняў пісьма на беларускай мове;

выхаванне цікавасці да беларускай мовы.

Вучні дапаможнай школы знаходзяцца пераважна ў рускамоўным асяроддзі ў школе і дома. Беларуская мова гучыць на радыё і па тэлебачанні, у пазакласны час, у некаторых выпадках дома. Руская і беларуская мовы - блізкароднасныя, яны маюць шмат агульных рыс. Вучні дапаможнай школы яшчэ да пачатку вывучэння імі беларускай мовы ў цэлым разумеюць беларускае маўленне, некаторыя з іх самі выкарыстоўваюць беларускую лексіку ў сваім пераважна рускамоўным маўленні.

Асноўнымі прынцыпамі, на якіх грунтуецца вывучэнне беларускай мовы ў дапаможнай школе з рускай мовай навучання, з'яўляюцца наступныя:

прынцып пераважнага развіцця вуснага маўлення, г.зн. навучанне мове як сродку зносін пры адноснай другараднасці вывучэння сістэмы мовы (сістэма мовы вывучаецца як сродак развіцця маўлення);

прынцып апоры на рускую мову, сістэмай якой навучэнцы авалодваюць пачынаючы з I класа;

прынцып актыўнай дзейнасці, пры якім важным з'яўляецца ўключэнне беларускай мовы ў розныя віды дзейнасці навучэнцаў (вучэбную, гульнёвую, працоўную і інш.);

прынцып сітуацыйнасці пры навучанні мове, што азначае выкарыстанне натуральных і штучна створаных сітуацый, дзякуючы якім у вучняў узнікае матывацыя да маўленчай дзейнасці;

прынцып станоўчага эмацыянальнага фону, які прадугледжвае стварэнне на вучэбных занятках атмасферы "сітуацыі поспеху", а не "сітуацыі няўдач": настаўнік павінен стымуляваць вучняў да авалодання мовай пахвалай, падтрымкай.

Дадзеная вучэбная праграма для рускамоўнай дапаможнай школы адлюстроўвае антрапацэнтрычную канцэпцыю навучання мове, у якой галоўным лічыцца фарміраванне моўнай асобы - чалавека, які ўспрымае і разумее пачутае, сам размаўляе, чытае, піша. У такім выпадку вывучэнне граматыкі становіцца не самамэтай, а сродкам навучання мове. Лінгвістычны матэрыял прапануецца ў такім аб'ёме і ў той паслядоўнасці, якіх патрабуе логіка развіцця маўленчай дзейнасці вучняў дапаможнай школы на дадзеным этапе навучання беларускай мове.

Уводны курс беларускай мовы мае інтэграваны характар. Асобна ўрокі чытання і пісьма ў V класе не вылучаюцца. Навучанне відам маўленчай дзейнасці - слуханню, гаварэнню, чытання, пісьму - адбываецца на працягу ўсяго ўводнага курса з пераважным акцэнтам на тым або іншым відзе маўленчай дзейнасці ў залежнасці ад задач урока і магчымасцей кантынгенту вучняў.

Уводны курс беларускай мовы пабудаваны на аснове вывучэння звестак аб мове, Радзіме, навакольным свеце. На працягу курса вучні знаёмяцца з беларускімі традыцыямі, фальклорам, святамі. Іх увазе прапануецца шэраг дзіцячых апавяданняў, вершаў, казак, даступных для іх успрымання.

На гэтым матэрыяле вучні знаёмяцца з беларускай лексікай і фанетыкай, марфалогіяй і сінтаксісам. Звяртаецца ўвага на асаблівасці беларускага вымаўлення, некаторыя моўныя паняцці. Пры вывучэнні моўнага матэрыялу пажадана актуалізаваць адпаведныя звесткі з курса рускай мовы і суаднесці іх з вывучаемым матэрыялам.

Дадзеная вучэбная праграма ўключае:

1. тэматыку маўленчай дзейнасці;
2. ступень авалодання рознымі відамі маўленчай дзейнасці (маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя);
3. аб'ём лінгвістычнага матэрыялу, які вывучаецца на працягу ўводнага курса (моўная кампетэнцыя);
4. веды пра нацыянальныя беларускія традыцыі, святы, этыкет (лінвакультуралагічная кампетэнцыя).

Кантрольны раздзел дадзенай вучэбнай праграмы (патрабаванні да ўменняў вучняў) уяўляе сабой пералік маўленча-камунікатыўных уменняў, якія пажадана сфарміраваць у вучняў на канец навучальнага года. У кантрольны раздзел не ўключаны патрабаванні да моўных ведаў і ўменняў, таму што знаёмства з моўнымі паняццямі ў V класе носіць толькі папярэдні, азнаямляльны характар і з'яўляецца прапедэўтычным для вывучэння іх у наступных гадах навучання.

На вывучэнне беларускай мовы ў V класе адводзіцца 2 гадзіны на тыдзень. Вучэбны матэрыял структураваны ў асноўным у адпаведнасці з прыродазгодным прынцыпам і колам свят, што лічыцца найбольш мэтазгодным для вучняў дапаможнай школы. У дадзенай вучэбнай праграме даецца *прыкладнае* размеркаванне гадзін на вывучэнне кожнай тэмы: педагагічны работнік можа ўносіць карэктывы ў залежнасці ад якасці засваення матэрыялу.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

V КЛАС
70 гадзін

Наша мова (4 г)

Алфавіт. Гукі і літары. Літары *i, ў*, апостаф.

Слуханне і чытанне тэкстаў пра мову (В.Вярба. "Роднае слова"; А.Вольскі. "Алфавіт", "Роднае слова"; А.Клышка. "Твая мова"; П.Броўка. "Калі ласка"; В.Хомчанка. "Аднойчы вечарам"; В.Жуковіч. "Родны кут" і інш.), гутарка па змесце. Напісанне слоў па ўзоры з літарамі *i, ў*, апостафам, падпісанне сшыткаў для работ па беларускай мове, запіс даты ў сшытках па ўзоры.

Поры года. Восень (8 г)

Галосныя гукі. Вымаўленне слоў з *о,э*. Зычныя гукі. Гукі *г, ў, дж, дз, р, ч*, асаблівасць вымаўлення. Склад, націск.

Слуханне і чытанне тэкстаў пра восень (Я.Купала. "Лістапад"; С.Шушкевіч. "Сыплюць лісцікі бярозы..."; С.Новік-Пяюн. "Ярка, хораша прыбрала..."; С.Грахоўскі. "Восень"; А.Дзеружынскі. "Урадзіла бульба"; А.Вольскі. "У верасні"; Я.Бяганская. "Сябры дапамаглі" і інш.), гутарка па змесце. Запіс слоў і сказаў па ўзоры, параўнанне гукаў і літар рускай і беларускай моў, падзел слоў на склады.

Наша Радзіма (3 г)

Сказ. Кропка, пыталынік, клічнік у канцы сказа. Вялікая літара ў словах.

Слуханне і чытанне тэкстаў пра Беларусь (П.Броўка. "Не ахаліць яе вачамі..."; П.Панчанка. "Мой родны Мінск..."; І.Муравейка. "Наш родны край прыгожы самы" і інш.), гутарка па змесце. Запіс апавядальных, пыталых, клічных сказаў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: адказы на пытанні пра навакольны свет, нашу краіну, яе знакамітыя мясціны, малую радзіму. Пазнавальныя гульні ("Беларускія гарады"; "Рэкі Беларусі" і інш.).

Будзем ветлівыя (3 г)

Дыялог. Слова ветлівасці.

Слуханне і чытанне тэкстаў пра маўленчую этыку (Т.Кляшторная. "Ветлівыя словы"; У.Ліпскі. "Дзелавы шафёр"; А.Пальчэўскі. "Добрае слова" і інш.), гутарка па змесце. Чытанне дыялогаў па асобах. Запіс слоў ветлівасці.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: дыялогі з выкарыстаннем этычных зваротаў, слоў ветлівасці у розных маўленчых сітуацыях, гульні з выкарастаннем слоў ветлівасці.

Святы ў нашым жыцці. Дзень нараджэння (3 г)

Тэкст як сукупнасць сказаў, звязаных паміж сабой сэнсам і інтанацыяй.

Слуханне і чытанне тэкстаў пра дзень нараджэння (У.Паўлаў. "Дзень нараджэння"; В.Вітка. "Добры госць"; У.Мяжэвіч. "Сюрпрыз"; М.Чарняўскі. "Каравай" і інш.), гутарка па змесце. Запіс сказаў па ўзоры, імён сяброў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра святкаванне дня нараджэння, складанне віншавальных паштовак, засваенне правіл паводзін у гасцях, разыгрыванне сітуацый віншавання з днём нараджэння па асобах.

Вусная народная творчасць (12 г)

Слуханне і чытанне фальклорных твораў розных жанраў, гутарка па змесце:

прыказкі і прымаўкі пра чалавечыя адносіны, працу; пацешкі (В.Вітка. "З цёмнай хмары наўскасяк...", "Ад самага ранку", "У кожным кутку"; А.Грачанікаў. "Задача"; Н.Парукаў. "Лічылка"; Г.Іванова. "Мурка мышку ўпалявала..."; А.Бадак. "Зайчаняткі"; У. Мацвееў. "Запрашаў к сабе на ўрок..." і інш.);

скарагаворкі, загадкі, лічылкі, маўленчыя гульні, калыханкі, народныя песні ("Саўка ды Грышка"; "Касіў Ясь канюшыну"; "Купалінка"; "Лявоніха", "Чаму ж мне не пець", "Беларуская танцавальная" і інш.).

Запіс прыказак і прымавак, загадак па ўзоры і па памяці. Тлумачэнне значэння прыказак і прымавак.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: разыгрыванне сцэнак, гульні, лічылак; спевы; завучванне на памяць прыказак, пацешак, скарагавораў; складанне загадак.

Святы ў нашым жыцці. Новы год (3 г)

Слова, якія абазначаюць назвы прадметаў і адказваюць на пытанні *хто? што?*

Слуханне і чытанне тэкстаў пра навагоднія святы (В.Жуковіч. "Заўсёды, летам і зімой..."; К.Крапіва. "Новы год"; П.Марціновіч. "Дзіўны, дзіўны Дзед Мароз"; Э.Агняцет. "Табе жадаю"; М.Бусько. "На зімовых канікулах" і інш.), гутарка па змесце. Запіс адказаў на пытанні, знаходжанне і выпісанне з тэксту слоў, якія адказваюць на пытанні *хто? што?*.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра навагоднія свята; складанне віншавальных паштовак.

Народныя святы. Каляды (2 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра Каляды (А.Вольскі. "Калядкі"; У.Ягоўдзік. "Каляды"; М.Башлакоў. "Святы вечар" і інш.), гутарка па змесце. Выпісванне слоў і сказаў з тэксту пра Каляды.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра святкаванне Калядаў; разыгрыванне сцэнак.

Поры года. Зіма (8 г)

Словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў і адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?*

Слуханне і чытанне тэкстаў пра зіму і зімовыя забавы (Я.Колас. "На рэчцы зімоу"; П.Броўка. "Лятуць і лятуць сняжынкі"; Д.Бічэль-Загнетава. "Белыя нівы"; І.Грамовіч. "Выпаў снег"; Т.Мушынская. "За акном - бялюткі снег..."; М.Пазнякоў. "Снежны горад"; К.Каліна. "Лыжы"; А.Пісарык. "Белая горка" і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне з тэксту слоў, якія адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?*; пісьмо па памяці назваў зімовых месяцаў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра зімовыя забавы, разыгрыванне сітуацый з выкарыстаннем слоў, якія адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?*.

Вусная народная творчасць. Казкі (6 г)

Слуханне і чытанне беларускіх народных казак ("Першае яечка", "Зайчыкі", "Як курачка пеўніка ратавала", "Як варона ў вырай лятала", "Каза-манюка" і інш.), гутарка па змесце. Запіс назваў казак.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: разыгрыванне прачытаных казак; расказванне вядомых казак па серыі малюнкаў; пераказ казак па асобах; падбор прыказак да казак; завучванне на памяць дыялогаў з казак

Святы ў нашым жыцці. Мамін дзень (2 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра 8 Сакавіка (Н. Мацяш. "Я промнік сонца ёй злаўлю..."; А.Вольскі. "Свята мам"; С.Грахоўскі. "Сакавік, сакавік..."; І.Крупеня. "Мамін дзень" і інш.), гутарка па змесце. Запіс сказаў пра маму па ўзоры.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: разыгрыванне сітуацый; паведамленне пра віншаванне мам і бабуль, выраб віншавальных паштовак сваімі рукамі, складанне тэкстаў віншавальных паштовак.

Поры года. Вясна (8 г)

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў і адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*

Слуханне і чытанне тэкстаў пра вясну (Я.Колас. "Песня аб вясне"; М.Багдановіч. "Перад паводкай"; В.Жуковіч. "Сакавіцкі матыў"; А.Пісарык. "Вясновая казка"; Х.Жычка. "Лес прачнуўся"; М.Залескі. "Кастусёва бярозка"; В.Вярба. "Пралеска" і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне з тэксту слоў, якія адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*. Пісьмо па памяці назваў вясновых месяцаў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра змены ў вяснянай прыродзе, вясняныя работы з ужываннем слоў, якія адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*.

Народныя святы. Каляды (2 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра велікоднае свята (А.Вольскі. "Вялікдзень"; У.Ліпскі. "Вялікдзень"; В.Жуковіч. "На Вялікдзень" і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне слоў і сказаў пра Вялікдзень.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра традыцыі святкавання Вялікадня.

Поры года. Лета (6 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра лета (С.Грахоўскі. "Прыходзіць лета звонкае"; М.Пазнякоў.

"Ягады"; В.Вярба. "У лесе"; А.Дзеружынскі. "Чэрвень"; В.Вольскі. "Лета"; Я.Галубовіч. "Лясная лекарка"; В.Хомчанка. "Паклон лесу"; В.Зуёнак. "Як без песні..."; У.Мацвееў. "У бары" і інш.), гутарка па змесце. Запіс адказаў на пытанні, выпісванне з тэкстаў слоў, якія адказваюць на пытанні *хто? што? які? якая? якое? якія? што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*. Письмо па памяці назваў летніх месяцаў.

Выпісванне з тэксту прымавак і прыказак, запіс сказаў па памяці.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра дзіцячыя забавы летам, складанне сказаў аб працы людзей летам.

МАЎЛЕНЧА-КАМУНІКАТЫЎНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Аўдзіраванне: распазнаванне па гучанні беларускага маўлення; выкананне нескладаных інструкцый настаўніка, выказаных па-беларуску; слуханне тэкстаў розных жанраў.

Чытанне: распазнаванне па напісанні беларускамоўнага тэксту; чытанне слоў, сказаў, невялікіх тэкстаў, заданняў да практыкаванняў; чытанне дыялогаў па асобах.

Гаварэнне: адказы на простыя пытанні, удзел у дыялогах, выкарыстанне этыкетных форм дыялагічнага маўлення; завучванне і расказванне пацешак, заклічак, лічылак, вершаў; агучванне дзеянняў, якія выконваюцца.

Письмо: письмо літар, слоў, сказаў; спісванне з рукапіснага і друкаванага тэкстаў; спісванне па ўзоры каліграфічнага пісьма; запіс адказаў на пытанні.

МОЎНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Веданне літар і гукаў. Падзел слоў на склады. Захаванне націску. Напісанне слоў з літарамі о, ё, э, апострафам.

Вымаўленне слоў з гукамі [ў], [дж], [дз], [ч], [р], [ш], [г].

Напісанне вялікай літары ў словах.

Веданне слоў, якія абазначаюць назвы прадметаў, дзеянняў і прыметы прадметаў. Тлумачэнне лексічнага значэння слоў. Падбор рускіх і беларускіх адпаведнікаў.

Вылучэнне слова са сказа.

Пастаноўка знакаў прыпынку ў канцы сказа: кропка, пыталынік, клічнік. Напісанне вялікай літара ў пачатку сказа.

Вылучэнне сказаў з тэксту.

ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Знаёмства з традыцыйнай беларускай культурай (народнымі святамі, традыцыямі), засваенне этыкетных выразаў (прывітанне, развітанне, прабачэнне, удзячнасць).

НАВУЧЭНЦЫ НАБЫВАЮЦЬ НАСТУПНЫЯ ЎМЕННІ:

умець карыстацца маўленчым этыкетам;

удзельнічаць у простым дыялогу, ініцыятарам якога з'яўляецца дарослы;

назваць па-беларуску добра вядомыя прадметы, дзеянні, прыметы прадметаў;

чытаць на памяць беларускі верш, скорагаворку, пацешку і да т. п.;

складаць элементарнае выказванне па-беларуску;

пісаць па ўзоры віншаванне, спісваць з падручніка, дошкі, падпісваць сшытак, запісваць дату.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ

Змушко, А.М. Беларуская мова: вучэб. дапам. для 5-га кл. першага аддзялення дапаможнай школы для дзяцей з інтэлектуальнай недастатковасцю /А.М.Змушко. - Мінск: Нар. асвета, 2008.